

Nr 176.

Godkänd av första kammaren den 29 maj 1915.

Godkänd av andra kammaren den 29 maj 1915.

Riksdagens skrivelse till Konungen angående vidtagande av vissa åtgärder från statens sida till främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft.

(Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.)

(Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.)

Till Konungen.

Uti en inom riksdagen väckt motion har gjorts framställning i syfte att utredning måtte verkställas i fråga om de åtgärder, som från statens sida kunde vara erforderliga och lämpliga för främjandet av landsbygdens förseende med elektrisk kraft; och har motionären uti motionen anvisat två olika utvägar för statens ingripande uti ifrågavarande avseenden, nämligen dels genom att underlätta anskaffandet av kapital för de elektriska anläggningarnas utförande, dels genom att avlöna konsulenter med uppgift att lämna landsbygdens befolkning sakkunniga råd och upplysningar vid mindre kraftstationers anläggning, ledningsnäts framdraging, kraftens installation, användning till olika ändamål, konsumentföreningars bildande m. m.

Att den elektriska kraften kommer till allt vidsträcktare användning på skilda områden är uppenbarligen av stor nationalekonomisk betydelse för vårt land. Vad som kan göras för att befordra ett raskare utbyggande av våra svenska vattenfall och en allt vidare fördelning av deras kraft till underlättande av det produktiva arbetet bör därför äga anspråk på statsmakternas stöd.

I första hand kunna städerna och stadsliknande samhällen och den där befintliga industrien med fördel utnyttja den elektriska energien såsom drivkraft och för belysningsändamål m. m. Men även för den glesare befolkade landsbygden, för jordbruket och dess binärningar, hantverk och hemslöjd å landet bör möjlighet beredas att i större omfattning än hittills kunna få använda elektrisk kraft.

Detta kan, såsom verkställd beräkning visar, ske utan intrång på städernas och den större industriens behov av energi, enär för landsbygdens elektrifiering, även om denna skulle bliva mera allmän, endast erfordras någon procent av tillgänglig krafttillgång. Lämpligast och billigast kan utgreningen av kraftledningsnät till landsbygden i allmänhet ske från större samhällen och industricentra, så att i detta avseende en för bägge parterna gynnsam samverkan kan åstadkommas mellan industri och jordbruk.

I mån som jordbrukets produktionskostnader stegras genom arbetskraftens fördyrande och svårigheten att erhålla tillräcklig sådan, är det ett livsvillkor för vår modernäring att i allt större omfattning kunna betjänas av maskin- och motordrift, vartill den elektriska kraften lämpar sig framför andra kraftkällor. Det må härvid framhållas den betydligt mindre risken för eldfara vid användning av elektrisk kraft gentemot användande av ångkraft för tröskning m. m. och den stora fördel i övrigt elektrisk belysning i boningshus, stall och lador erbjuder. Den särskilda trevnad, som elektrisk motordrift och belysning föra med sig, har därjämte utan tvivel, såsom motionären framhållit, sin sociala betydelse för landsbygdens befolkning. Den mindre industrien, hantverket och hemslöjden å landsbygden skulle ock med fördel kunna tillgodogöra sig denna lätthanterliga kraft samt därmed vinna ökad utveckling och ekonomisk bärighet.

Riksdagen delar sålunda motionärens uppfattning att från statsmakternas sida intet bör underlätas för främjandet av att den elektriska kraften må kunna mera allmänt komma till användning även på lands-

bygden för tillgodoseende av jordbrukets och den smärre industriens behov.

Åtgärder i motionens syfte hava visserligen redan kommit till stånd, i det att, sedan 1907 års riksdag uti skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhållit, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta om utredning, på vilket sätt betryggande garantier för kontraktsevenligt åtnjutande av elektrisk energi skulle kunna genom lagstiftning eller eljest beredas avnämare av sådan energi, Eders Kungl. Maj:t i anledning av denna riksdagens hemställan den 22 juni 1911 tillsatt en kommitté med uppdrag att verkställa vissa utredningar och framlägga förslag till åtgärder uti nyss berörda avseenden, varjämte samma kommitté den 19 oktober 1911 anmodats att jämväl verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning samt under vilka villkor en koncessionslagstiftning utöver vad för närvarande gällde och av kommitténs tidigare uppdrag tilläventyrs föranleddes, borde införas med avseende å kraftkällor, kraftstationer eller kraftledning, avsedda för distribution till allmänheten av elektrisk energi.

På grund av nämnda uppdrag har kommittén nyligen till Eders Kungl. Maj:t inkommit med åtskilliga lagförslag i ämnet ävensom utlåtande och utredning i fråga om reglering av priset på elektrisk kraft, som distribueras till allmänheten.

Genom det utredningsarbete, berörda kommitté sålunda åstadkommit, torde flertalet av de önskemål, vilka av motionären framställts, hava bragts närmare sitt förverkligande.

Genom kommittéförslagets stadgande, att kraftledningarna bliva tillbehör till kraftstationerna samt att jämväl ledningsnäten, såvitt de tillhöra samme ägare som kraftstationen, betraktas såsom fast egendom, skulle ifrågavarande kraftanläggningar erbjudas möjlighet att genom in-teckning anskaffa billigare kapital, varigenom avgifterna för den elektriska kraften skulle kunna nedbringas till fördel för abonnenterna. Likaledes har kommittén, genom det framlagda förslagets bestämmelser angående rätt till in-teckning för avtal i kraftanläggningar, sökt trygga avnämares rätt till kontraktsevenligt åtnjutande av kraft.

I sin utredning rörande prisreglering av elektrisk kraft har kommitténs majoritet trots sig finna, att varken i hittills vunnit erfarenhet eller med hänsyn till den sannolika utvecklingen några vägande skäl tala för åtgärder i syfte att genom lag- eller koncessionsbestämmelser åstadkomma ett ingripande i eller kontroll av de elektriska kraft

distributionsföretagens ekonomiska förhållanden. Gentemot denna uppfattning hava tre reservanter gjort gällande, att vissa inskränkningar böra åläggas nämnda företag för reglering av kraftprisen, och hava för den skull föreslagit bestämmelser om koncession för elektriska anläggningar, om taxor för mindre förbrukare, likasom stadganden om bestämmande i vissa fall av pris å elektrisk kraft.

Riksdagen, som saknat anledning att inlåta sig på principfrågan om reglering genom offentlig myndighet av priset på elektrisk kraft, har inhämtat, att priset på den elektriska kraft, som för närvarande av staten tillhandahålles till förbrukning i mindre omfattning för belysning eller uppvärmning eller för drivkraft till småindustri, hantverk eller lantbruk, med nuvarande anslutning till distributionsledningarna, snarare understiger än överstiger självkostnadspriset, och lärer staten även framdeles komma att till nämnda konsumenter leverera kraft till sådant pris. De enskilda kraftbolagen torde också i allmänhet hittills hava lämnat kraft för dessa ändamål till låga priser.

Ett ingalunda oviktigt arbete för främjande av i motionen angivna syftemål har, enligt vad riksdagen har sig bekant, vattenfallsstyrelsen utfört. I enlighet med sin instruktion att verka för tillgodogörandet av vattenkraften inom landet, har nämligen vattenfallsstyrelsen sedan ett flertal år föranstaltat om åtgärder för att leverera kraft icke endast för storindustrien utan jämväl till det större lantbruket samt medelstora och mindre kraftkonsumenter å landsbygden inom Trollhätte kraftverks avsättningsområde. — Styrelsen har därjämte sedan någon tid tillbaka, för att mera allmänt kunna förse det mindre lantbruket med kraft, verkat för bildande av andelsföreningar å landsbygden inom nämnda kraftverks avsättningsområde för ernående av lämpliga mellanhänder för ombesörjande av detaljdistribution bland mindre förbrukare. Enligt vad av årets statsverksproposition framgår, har vattenfallsstyrelsen begärt betydande anslag för utförande av distributionsanläggningar jämväl vid Porjus och Älvkarleby, vilka anslag också av riksdagen beviljats; och har styrelsen därjämte utarbetat en fullständig plan till fördelningsanläggningar för jordbruk samt småindustri och hantverk å landsbygden inom Älvkarlebyverkets avsättningsområde, omfattande avsevärda delar av landskapen Uppland, Gästrikland, Västmanland och Södermanland.

Genom nämnda vattenfallsstyrelsens initiativ torde inom de områden, till vilka styrelsens verksamhet sträckt sig, åtgärder hava vidtagits, ägnade att förverkliga önskemål, som i motionen framställts.

Andra av motionären framställda önskemål torde därjämte redan vara föremål för utredning genom de sakkunnige, som chefen för Eders Kungl. Maj:ts civildepartement med Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande den 8 sistlidne januari tillkallat för att biträda med utredning och utarbetande av förslag, dels angående erforderliga ändringar av nu gällande grunder för förvaltningen av vissa, kronan tillhöriga vattenfall, dels ock beträffande uppläggande av en statens lånefond för finansiering av företag, vilka avse utbyggande av statens vattenfall eller tillgodogörande av enskilda tillhöriga vattenfall, då tillgodogörandet är av mera allmänt intresse.

Vid verkställande av den i sistnämnda avseende anbefallda utredningen torde böra tagas hänsyn till att en landsbygds elektrifiering i regel utföres på två olika sätt. Antingen utbygges mindre vattenfall med omedelbart syfte att fylla det lokala kraftbehovet — vilket särskilt i stor utsträckning är fallet i Norrland — eller också anslutes distributionsnät till större kraftledningar, matade från statens eller de stora kraftdistributionsbolagens anläggningar.

I fråga om sådana mindre företag, som endast äro avsedda för det lokala kraftbehovet, torde den av Eders Kungl. Maj:t igångsatta utredningen, enligt vad riksdagen inhämtat, komma att omfatta, bland annat, undersökning, huruvida tillkomsten av dylika företag bör underlättas genom eventuellt beviljande av statslån till vattenfallens utbyggande.

Vad åter angår kapitalanskaffningen till distributionsnät från de stora kraftföretagens understationer vill riksdagen framhålla, att för dessa distributionsnäts tillkomst det givetvis är av stor betydelse, om de kunna intecknas och belånas i överensstämmelse med elektriska kraftkommitténs förut omnämnda lagförslag. Detta torde emellertid knappast kunna bliva förhållandet, om matarstationen (transformatorstation o. d.), exempelvis i enlighet med vattenfallsstyrelsens förslag till distributionsanläggningar från Älvkarlebyverket, skall ägas av staten och distributionsnätet av konsumentföreningen. Enligt riksdagens uppfattning bör denna sida av saken noggrant uppmärksammas vid det slutliga ordnandet av dessa förhållanden. Om möjlighet kan beredas de tilltänkta konsumentföreningarna att belåna sina ledningsnät, ökas givetvis möjligheten för desamma att på privat väg kunna finansiera sina företag, vilket icke minst under nuvarande tidsförhållanden med dess svårigheter för staten att upplägga nya lånefonder för olika ändamål är önskvärt.

En viktig del av arbetet för tillgodoseende av jordbrukets och den mindre industriens å landsbygden behov av elektrisk kraft beröres dock icke av redan slutförda eller pågående utredningar, nämligen ordnande av upplysningsverksamhet rörande anläggningar av ifrågavarande slag.

Denna fråga synes riksdagen förtjänt av särskild uppmärksamhet.

För en rationell och vidsträcktare utbredning av elektrisk kraft till angivna ändamål anser riksdagen i likhet med motionären erforderligt, att ett praktiskt upplysningsarbete igångsättes på landsbygden. Från enskilt håll hava visserligen, enligt vad riksdagen har sig bekant, åtgärder företagits för anordnande av upplysningsverksamhet på landsbygden rörande den elektriska kraftens användning. Så har motokulturföreningen sedan 1914 anställt en nu i Skåne stationerad konsulent för kraftdistribution på landsbygden. Vidare komma svenska vattenkraftföreningen, svenska elektricitetsverksföreningen och svenska motokulturföreningen att under året gemensamt utgiva en populär handbok rörande landsbygdistributionen med upplysningar om tekniska anordningar och kostnader, kraftbehov m. m. såväl vid lokala självständiga anläggningar som vid anslutning till större kraftnät. Dessa i och för sig tillfredsställande åtgärder utesluta emellertid enligt riksdagens mening ingalunda behovet för landsbygdens befolkning att genom statens försorg i större utsträckning beredas tillgång till fullt opartiska sakkunniga. För detta ändamål är det önskvärt, att av staten anställas sakkunniga konsulenter, som kunna lämna allmänheten råd och upplysningar, vare sig det gäller att sluta sig tillsammans för anläggning av en mindre lokal kraftstation eller att åstadkomma ett distributionsnät till ett större kraftnäts matarstation.

Enligt vad riksdagen inhämtat, finnas i ett flertal tyska stater av statsmyndigheterna inrättade eller understödda konsultationsbyråer, i vilkas verksamhet ingår att tillhandagå kommuner och enskilda, särskilt mindre förbrukare av elektrisk kraft, med råd och upplysningar av nu nämnd art. Riksdagen tillåter sig i fråga om förhållandena i detta avseende i Tyskland hänvisa till en P. M., som införskaffats av ett av de riksdagens utskott, som handlagt ifrågavarande ärende och vilken P. M. upprättats av ledamoten av den elektriska inspektionen, ingenjören E. C. Ericson.

Tanken på en dylik konsulentverksamhet för landsbygdens behov är ej heller för Sverige ny, utan har svenska motokulturföreningen redan år 1912 hos Eders Kungl. Maj:t gjort en framställning i sådant syfte.

Av en blivande utredning i ämnet torde framgå, hur den tilltänkta

konsulentverksamheten skall organiseras och vilken ämbetsmyndighet densamma bör underordnas. Riksdagen vill emellertid i fråga om den planerade konsulentverksamheten uttala den förvissningen, att, huru än organisationsfrågan därav löses, samma verksamhet skall komma att stå i nära kontakt såväl med den främsta tillgängliga sakkunskapen på den elektriska kraftens område som ock med det praktiska behov å landsbygden, vilket avsikten är att främja. Beträffande den myndighet, under vilken samma konsulentverksamhet bör sortera, vill riksdagen i frågans nuvarande outredda skick endast framhålla att den myndighet bör väljas, som har den mest ingående kännedom om de behov, som skola tillgodoses, och då av landsbygdens behov jordbrukets givetvis komma i främsta rummet, synes det riksdagen sannolikt, att lantbruksstyrelsen härutinnan skulle vara den lämpligaste myndigheten.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t låta verkställa utredning i fråga om anordnande av upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 29 maj 1915.

Med undersåtlig vörndnad.
